

ВІДГУК
опонента доктора юридичних наук, професора
Олександра Дудорова
на дисертацію Євгенія Драчевського
«Кримінально-правова охорона господарських відносин у сфері організації
і проведення азартних ігор та лотерей»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми дисертації. Ухвалення Закону України від 14 липня 2020 р. «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» (далі – Закон від 14 липня 2020 р.) не лише ознаменувало довгоочікувану легалізацію грального бізнесу, який, починаючи з 2009 р., внаслідок непрофесійних дій державної влади опинився у тіньовому секторі економіки, а й призвело до зміни положень Кримінального кодексу України (далі – КК), покликаних забезпечувати виконання положень регулятивного законодавства. Не дивлячись на те, що нова (ст. 365-3 КК «Бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей») та оновлена (ст. 203-2 КК «Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей») кримінально-правові заборони вже піддавались науковому аналізу, окреме монографічне дослідження, в якому б комплексно (із зверненням до здобутків правничої доктрини, положень регулятивного законодавства і матеріалів правозастосовної практики) вивчались сучасний стан і перспективи кримінально-правової охорони встановленого порядку здійснення господарської діяльності з організації та проведення азартних ігор та лотерей, у вітчизняній юридичній літературі було відсутнє.

Дисертація Є. Драчевського своєчасно і, головне, фахово заповнює цю прогалину у наукових розвідках. Потреба у проведенні такого поглибленого і розгорнутого дослідження, його теоретичне і практичне значення зумовлені існуванням низки міжгалузевих колізій у правовому регулюванні суспільних відносин, пов'язаних з організацією і проведенням азартних ігор і лотерей,

неповною узгодженістю кримінально- та адміністративно-правових заборон, присвячених деліктам у вказаних сферах господарської діяльності, належністю окремих аспектів кримінально-правової характеристики злочинів, передбачених ст. 203-2 і ст. 365-3 КК, до числа дискусійних, необхідністю висунення розрахованих на правозастосувачів рекомендацій щодо кваліфікації цих злочинів.

Проблематика відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, як відомо, є однією з найскладніших у курсі Особливої частини кримінального права України не в останню чергу через традиційну бланкетність диспозицій кримінально-правових заборон – зв'язок останніх із положеннями регулятивного законодавства (вкрай об'ємного, суперечливого і нестабільного). Це породжує значні труднощі у частині як коментування відповідних статей КК, так і визначення шляхів удосконалення кримінально-правових заборон.

Актуальності обраній темі додає і та обставина, що наразі триває робота над проектом нового КК. На сьогодні фахівці з кримінального права перебувають на своєрідному роздоріжжі, бо, з одного боку, є чинний КК і практика внесення численних змін до нього (ситуація тут перестала бути керованою); з іншого, наша увага не може не бути прикута до діяльності робочої групи. У Книзі 6 проекту КК пропонується виокремити розділи 6.5–6.7, присвячені злочинам і кримінальним проступкам проти фінансової системи, проти порядку господарювання і проти інтересів споживачів, відповідно. На момент підготовки відгуку опонента змістовне наповнення цих розділів залишається невідомим. Сподіваюсь на те, що у проекті КК знайде відбиття комплексний і системний підхід до кримінально-правової охорони господарської та фінансової діяльності, на те, що здобутки кримінально-правової науки (включаючи рецензовану працю) стануть у нагоді членам робочої групи.

Визначаючи актуальність теми кандидатської дисертації Д. Васильєвої «Кримінологічна характеристика злочинів у сфері грального бізнесу» (Харків,

2020 р.), О. Житний як офіційний опонент вказав на об'єктивно існуючу потребу організації ефективної національної політики забезпечення контролю за господарською діяльністю в сфері провадження азартних ігор, що вимагає не лише створення відповідного правового й інституційного поля і забезпечення законних прав та інтересів цього сегменту ринку надання послуг, а й захисту публічних економічних інтересів, попередження перетворення цієї сфери діяльності в об'єкт кримінальних практик, запобігання її негативному впливу на поведінку і майновий стан громадян, які стають «споживачами» вказаних послуг. Зазначене, як видається, повною мірою стосується і кваліфікаційної наукової роботи Є. Драчевського. Не буде зайвим зауважити і те, що кандидатська дисертація Н. Петричко «Незаконні азартні ігри: кримінально-правове та кримінологічне дослідження» (Київ, 2010 р.) виконувалась і захищалась у принципово іншій, ніж сьогодні, правовій реальності, – за умов дії Закону від 15 травня 2009 р. «Про заборону грального бізнесу в Україні», який, нагадуючи за своїми наслідками сумнозвісний американський «сухий закон», став потужним криміногенним чинником.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази, веденням коректної полеміки, використанням низки різноманітних методів пізнання (с. 11–12), вдало підібраних з урахуванням предмета дисертаційного дослідження, продуманою логікою викладення матеріалу, яка дозволила автору не лише виконати поставлені перед собою завдання (с. 11), а й продемонструвати свої знання теорії кримінального права, компетентно висловившись із низки складних кримінально-правових проблем – таких, як криміналізація, співучасть у кримінальному правопорушенні, оптимізація конструювання кримінально-правових заборон і дотримання вимог законодавчої техніки, склад кримінального правопорушення, «кримінальна відповідальність» юридичної особи тощо.

При написанні роботи здобувач опрацював солідний (всього 387 джерел) масив юридичної та іншої (зокрема, економічної) літератури. У своїх

міркуваннях пан Євгеній спирається на надбання кримінально-правової і кримінологічної науки, здобутки господарсько-правової доктрини, законопроекти і супровідні матеріали до них, міжнародно-правові акти тощо.

Зазвичай у відгуках на дисертації я як опонент вимушений робити зауваження, вказуючи на прогалини в опрацюванні джерельної бази. Робота Є. Драчевського у цьому сенсі належить до невеликого числа тих щасливих винятків, коли такого роду зауваження робити безпідставно, оскільки здобувач продемонстрував належну сумлінність у пошуку й опрацюванні наукових здобутків попередників.

Плідно використовується автором і порівняльно-правовий метод (до слова пояснення здобувача щодо недоцільності виокремлення у дисертації структурної частини, в якій би викладались результати використання компаративістського методу, вважаю переконливими).

З огляду на бланкетність диспозицій досліджуваних кримінально-правових заборон, Є. Драчевський доречно занурився у матерію регулятивного законодавства (господарського, фінансового, кримінального процесуального тощо), завдяки чому дисертація набула вигляду якісного міждисциплінарного дослідження і може бути цікавою не лише для фахівців із кримінального права. При цьому здобувач неодноразово і цілком справедливо наголошує на тому, що оптимізація моделі нормативного регулювання господарської діяльності з організації та проведення азартних ігор і лотерей не є завданням представників кримінального права – цим мають опікуватись «вузькопрофільні» фахівці.

Потужною є емпірична база дослідження, яку становлять: результати вивчення та узагальнення судової практики у справах про досліджувані кримінальні правопорушення; правові позиції та узагальнення судової практики, сформульовані і здійснені вищими судовими інстанціями; статистичні дані Верховного Суду, МВС України і ГПУ.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Є. Драчевського є першим монографічним дослідженням, в якому після кардинального оновлення регулятивного

законодавства глибоко і всебічно з'ясовуються як сучасний стан, так і перспективи кримінально-правової охорони встановленого порядку здійснення господарської діяльності з організації та проведення азартних ігор та лотерей.

Конструктив наукової позиції дисертанта з-поміж іншого вбачається у тому, що він, розібравшись у нюансах кримінально-правової характеристики двох досліджуваних у роботі злочинів – незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей і бездіяльності працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей, з'ясувавши недоліки двох казуїстичних заборон (ст. 203-2 і ст. 365-3 КК), висуває та обґрунтовує положення про заміну останніх універсальними (загальними) нормами про найбільш серйозні порушення встановленого порядку зайняття господарською діяльністю та умисне укриття кримінального правопорушення від обліку, відповідно. Причому якщо стосовно першого (господарського) делікту міркування пана Євгенія носять швидше постановочний характер (і такий теоретичний підхід є зрозумілим і прийнятним, адже *de lege ferenda* мова повинна йти не про механічне відтворення ст. 202 і ст. 203, виключених із КК у 2011 р., а про розроблення їхніх сучасних аналогів), то пропозиція щодо включення до КК норми про зазначене нове посягання на правосуддя є цілком конкретною, а ініційоване здобувачем формулювання відповідної кримінально-правової заборони у кращий бік відрізняється від аналогічних формулювань проєкту нового КК – ст. 8.4.4 «Потурання вчиненню кримінальних правопорушень» і ст. 8.4.6 «Бездіяльність влади».

До наведених у дисертації положень, які характеризуються (повністю або частково) новизною і достатньою мірою аргументовані здобувачем, є підстави віднести положення про: часткову декриміналізацію діянь як результат набрання чинності Законом від 14 липня 2020 р.; соціальну обумовленість законодавчого рішення легалізувати гральний бізнес і пов'язану з цим потребу викласти ст. 203-2 КК у новій редакції; невинуватну казуїстичність (фрагментарність, безсистемність) законодавчого підходу, втіленого у чинній

редакції ст. 365-3 КК, і необхідність виключення з останньої вказівки на мотив – корисливі спонукання, іншу особисту заінтересованість або прагнення задовольнити інтереси третіх осіб; доцільність уточнення назви розділу VII Особливої частини КК; доречність широкого тлумачення поняття правосуддя як об'єкта кримінально-правової охорони і помилковість законодавчого рішення розмістити статтю про відповідальність за бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей у розділі XVII Особливої частини КК, присвяченому службовим деліктам; недоліки законодавчої дефініції поняття «азартна гра» і необхідність її уточнення; правильність втіленого у чинній редакції ст. 203-2 КК підходу, згідно з яким у межах одного складу кримінального правопорушення поєднуються найбільш серйозні (на думку законодавця) порушення встановленого порядку зайняття гральним і лотерейним бізнесом; недоліки в описанні третьої форми об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення «незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей» як результат (значною мірою) механічного запозичення досвіду російського законодавця; наявність спеціальної кримінально-правової заборони (ст. 203-2 КК) як оптимальний (попри її недоліки) на сьогодні варіант законодавчого забезпечення кримінально-правової протидії нелегальному гральному і лотерейному бізнесу; охоплення диспозицією ст. 365-3 КК невжиття будь-яких (а не лише визначених КПК України) передбачених законодавством заходів (як і приховування відповідної діяльності), вчинене працівником будь-якого правоохоронного органу, який був зобов'язаний реагувати на відповідну заяву або факт виявлення ним незаконної діяльності щодо організації азартних ігор, лотерей; доцільність диференціації кримінальної відповідальності за відповідну безліцензійну діяльність шляхом виокремлення, зокрема, таких кваліфікуючих ознак, як вчинення діяння організованою групою, поєднання з отриманням доходу у великому розмірі і прийомом ставки в особи, яка згідно із законодавством не може бути гравцем.

У дисертації наводиться й чимало інших цікавих і слушних наукових

положень, ідей, висновків.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні положення дисертації висвітлено у 10 публікаціях, серед яких: 5 – це статті у наукових фахових виданнях України; 1 – стаття у науковому виданні іноземної держави; 4 – тези доповідей на науково-практичних заходах. У публікаціях достатньою мірою відображені всі розділи дисертації Є. Драчевського. Публікації здобувача свідчать про його послідовну роботу із досягнення поставленої мети.

Оформлення дисертації. Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Положення, висновки та пропозиції, що містяться у науковій праці, загалом характеризуються аргументованістю і послідовністю.

У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності.

Водночас ознайомлення з кваліфікаційною науковою роботою Є. Драчевського дозволяє, висловивши ***окремі побажання і критичні судження***, вступити із здобувачем у дискусію.

1. Дисертант послідовно наполягає на тому, що в оновленій ст. 203-2 КК до кримінально протиправної слід відносити лише безліцензійну діяльність, бо саме вона завдає господарським відносинам найбільшої шкоди, а заборонені регулятивним законодавством види діяльності не повинні визнаватись посяганнями на господарські відносини (с. 13, 156–157, 165, 186, 219, 222 та ін.).

Частково сприймаючи запропонований підхід та аргументи на його користь (я виклав їх стисло), водночас поставлю для обговорення питання: чи не призведе законодавча реалізація згаданої ідеї здобувача до, так би мовити, штучного розчленування кримінально-правового матеріалу, який стосується одного і того ж регулятивного законодавства? Подібний, як на мене, не зовсім вдалий підхід знаходить відбиття у чинній редакції ст. 203-2 КК. Згідно з ч. 4

ст. 2 Закону від 14 липня 2020 р. на території України забороняється проводити будь-які інші види діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор, крім передбачених ч. 1 цієї статті. Якщо така заборонена діяльність здійснюється, то вона не може розцінюватись як «організація або проведення азартних ігор без ліцензії на провадження відповідного виду діяльності з організації та проведення азартних ігор, що видається відповідно до закону», а отже, не охоплюється диспозицією ст. 203-2 КК (якщо у вчиненому не вбачатимуться ознаки іншої (третьої) форми об'єктивної сторони складу аналізованого злочину). Наразі зайняття видами господарської діяльності, щодо яких є спеціальна заборона, встановлена законом, за відсутності ознак діяння, передбаченого КК (сказане, вочевидь, стосується й організації та проведення заборонених Законом від 14 липня 2020 р. азартних ігор), має розцінюватись як адміністративний проступок (ст. 164-16 КУпАП); її санкції за своєю суворістю явно поступаються санкціям ст. 203-2 КК. Погодитись із такою законодавчою логікою навряд чи можна – тим більше з огляду на притаманну цій статті КК відсутність уніфікованого підходу до визначення меж кримінально протиправної поведінки у сфері грального і лотерейного бізнесу: проведення забороненої лотереї визнається злочином у той час, як організація або проведення забороненої азартної гри, як вже зазначалось, – адміністративним проступком.

Складно зрозуміти, чому не вважати організацію і проведення заборонених Законом від 14 липня 2020 р. азартних ігор посяганням не на відносини (засади) моральності, а на «суспільні відносини, покликані гарантувати дотримання встановленого законом порядку зайняття господарською діяльністю у сфері організації та проведення азартних ігор...».

Обстоюючи тезу про те, що заборонені регулятивним законодавством види діяльності не повинні визнаватись посяганнями на господарські відносини, дисертант певною мірою суперечить сам собі, адже допускає включення до КК у майбутньому своєрідного «правонаступника» колишніх ст. 202 і ст. 203 КК – загальної норми про кримінальну відповідальність за усі найбільш суспільно

небезпечні прояви порушень встановленого порядку зайняття господарською діяльністю, зокрема за безліцензійне або інше незаконне провадження діяльності щодо організації або проведення азартних ігор та лотерей (с. 14, 221–222). Виходить, що пан Євгеній не сумнівається у «господарській природі» не лише безліцензійної діяльності, а й, наприклад, здійснення підприємницької діяльності без належної державної реєстрації і здійснення забороненої регулятивним (господарським) законодавством діяльності. Нагадаю також, що ст. 203 КК «Зайняття забороненими видами господарської діяльності» передбачала відповідальність за здійснення певних видів господарської діяльності, які суб'єкт (фізична або юридична особа) взагалі не мав права здійснювати або на здійснення яких він не міг одержати дозвіл без зміни свого правового статусу.

Досить дивною є та обставина, що, незважаючи на згадування у назві рецензованої роботи про господарські відносини у сфері організації і проведення азартних ігор та лотерей, а також на наскрізне посилання у тексті дисертації на ці відносини, автор утримується від визначення та характеристики як вказаних відносин, так і господарських відносин загалом.

2. Висловлювання дисертанта щодо юридичної природи поведінки, яка утворює третю форму об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 203-2 КК («організація чи функціонування закладів з метою надання доступу до азартних ігор чи лотерей, які проводяться в мережі Інтернет»), видаються не зовсім послідовними. З одного боку, Є. Драчевський стверджує, що, використавши наведене формулювання, законодавець відніс до кримінально протиправної поведінку, дозволена регулятивним законодавством, а відтак порушив один із принципів криміналізації – системно-правової несуперечливості (с. 70, 93, 145–146, 219). З іншого, дослідник вважає зазначену поведінку подібною (близькою) до таких «антиморальних» і кримінально протиправних (і при цьому *недозволених* регулятивним законодавством) видів діяльності, як проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи, створення або утримання місць розпусти і

звідництво, сутенерство (статті 301-2, 302, 303 КК, відповідно) і вже з урахуванням цієї обставини пропонує вирішувати питання про долю досліджуваної кримінально-правової заборони у відповідній частині (с. 112–113).

Поділяючи позицію дисертанта щодо невдалості нормативного позначення третьої форми об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 203-2 КК, водночас хотів би зазначити, що організація або забезпечення функціонування (утримання) закладу з метою надання доступу до азартних ігор чи лотерей, які проводяться в мережі Інтернет, за певних умов порушує приписи регулятивного законодавства (наприклад, надання доступу до недержавних лотерей), а отже, в цій частині про порушення такого принципу криміналізації, як принцип системно-правової несуперечливості, не йдеться. При вдосконаленні ст. 203-2 КК я (з урахуванням міркувань, наведених у зауваженні 1, і зручності для правозастосувача) не відмовлявся б від згадування третьої форми об'єктивної сторони складу розглядуваного злочину – звісно, за умови узгодження її (форми) нормативного описання з регулятивним законодавством.

3. Авторська редакція ст. 203-2 КК (с. 225), яка загалом відрізняється чіткістю, лаконічністю і логічно випливає з проведеного дослідження, викликає і деякі інші зауваження і запитання.

Так, схвально оцінюю пропозицію дисертанта викласти цю заборону у такій редакції, щоб уможливити її інкримінування у випадках організації або проведення *однієї* азартної гри, проведення *однієї* лотереї без належної ліцензії. Однак чи не суперечить такій правильній авторській задумці використання у назві проєктованої ст. 203-2 та в її ч. 2 (при описанні спеціального рецидиву) звороту «безліцензійна діяльність»? Вимушений ставити це питання, бо у кримінологічній літературі доведено, що злочинна *діяльність* як система діянь суб'єктів, розрахована на забезпечення вчинення невизначеної кількості злочинів, не може стосуватись одного конкретного злочину (див.: Закалюк А.П. Курс сучасної кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре»,

2007. С. 146–147, 155).

Дисертант майже переконав мене у тому, що поведінка круп'є, касирів, продавців, операторів, менеджерів гральних залів, адміністраторів має розцінюватись як проведення азартних ігор (а не просто як надання можливості доступу до цих ігор), а тому вказані особи повинні визнаватись виконавцями кримінального правопорушення, передбаченого ст. 203-2 КК (с. 13, 156–157, 194–196, 198, 215, 224). Водночас вважаю, що варто спробувати на законодавчому рівні внести ясність із цього спірного (як у теорії, так і на практиці) питання кваліфікації – тим більше з урахуванням принципу «усі сумніви – на користь особи, діяння якої кваліфікується», яким (принципом) дисертант активно послуговувався при вирішенні дискусійних питань кримінально-правової характеристики злочину «незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей».

Склад цього злочину (у частині незаконної організації азартних ігор) Є. Драчевський вважає усіченим (с. 166). Через це хотів би привернути увагу до того, що у кримінально-правовій науці ведеться серйозна полеміка з питання про зміст понять на кшталт «організація» (використане як у чинній, так і в авторській редакції ст. 203-2 КК) і «створення» у тому сенсі, означають вони лише завершену дію-результат чи охоплюють також дію-процес. Тому при висуненні пропозицій щодо змін до КК (і поліпшення ст. 203-2 КК тут не виняток) слід прагнути до того, щоб чіткіше фіксувати свою наукову позицію, усуваючи у законодавчому порядку ґрунт для подібних дискусій.

Навряд чи може бути підтримана позиція дисертанта – автора повноцінного монографічного дослідження на «вузьку» тему, який, запропонувавши закріпити в оновленій ст. 203-2 КК отримання доходу у великому розмірі як кваліфікуючу ознаку, пошук оптимальних параметрів цієї кількісної ознаки «доручив» членам робочої групи, які пишуть проєкт нового КК (с. 155).

Дисертант фактично самоусунувся від дослідження й іншої, не менш злободенної проблеми, безпосередньо пов'язаної із зверненням до згаданої

ознаки, – проблеми тлумачення поняття «дохід», яке у часи існування ст. 202 і ст. 203 КК неоднозначно трактувалось як в юридичній літературі, так і на практиці. Невирішеність цієї проблеми матиме наслідком те, що за умови реалізації пропозицій дисертанта при інкримінуванні аналізованої кримінально-правової заборони правозастосувачі будуть зіштовхуватись із подібними труднощами.

Пропозиція здобувача посилювати кримінальну відповідальність у разі прийому ставки в особи, яке не може бути гравцем згідно із законодавством, заслуговує на підтримку. Однак потребує пояснення, чому у цьому ж контексті не фігурують інші серйозні порушення умов ліцензування (на кшталт примушування відвідувачів до участі в азартних іграх).

4. Фіналізуючи обґрунтування структури свого дослідження, дисертант зауважує, що, незважаючи на підтримуване ним розуміння звороту «кримінально-правова охорона», структура його дослідження не передбачає виділення окремого розділу (підрозділу), присвяченого характеристиці покарань за вчинення розглядуваних кримінальних правопорушень (ні в статисті, ні в динаміці). Цей факт здобувач пояснює діяльністю робочої групи щодо підготовки проєкту нового КК, яким буде передбачений абсолютно інший, ніж існуючий наразі, підхід як щодо системи покарань, так і стосовно побудови санкцій (с. 21). Із такими аргументами можна погодитись лише частково.

По-перше, враховуючи нищівну критику з боку як багатьох науковців, так і практиків на адресу найбільш контраверсійних положень проєкту КК (серед них – типізація санкцій за вчинення кримінальних правопорушень однієї категорії і переміщенням їх з Особливої до Загальної частини КК), із великою вірогідністю можна припустити те, що цей документ або взагалі не набуде статусу закону (тобто історія завершиться тим, що буде видана книга – щось на кшталт шикарного ще совіцького видання: Уголовный закон. Опыт теоретического моделирования. Ответ. ред. В.Н. Кудрявцев, С.Г. Келина. Москва: Наука, 1987. 276 с.), або ж це відбудеться щонайменше через декілька років, протягом яких застосовуватиметься ст. 203-2 КК з її недосконаліми (щоб

не сказати – просто неадекватними) санкціями.

По-друге, навіть якщо припустити, що проєкт КК буде прийнятий як закон у строки, які декларуються його розробниками (а подати документ до парламенту планується наприкінці 2022 р.), з порядку денного не знімається питання щодо обґрунтування якщо не конкретних розмірів покарань, то принаймні того, чим саме за ступенем тяжкості має визнаватись незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей – особливо тяжким злочином (як тепер), тяжким злочином, проступком тощо.

5. Текст дисертації, на жаль, не позбавлений окремих неточностей.

Так, на с. 14, 91, 218 здобувач беззастережно вказує на законність рішень тих судів, які закривають провадження, що були відкриті за первинною редакцією ст. 203-2 КК, але розглядаються після набрання чинності Законом від 14 липня 2020 р., із посиланням при цьому на набрання чинності законом, яким скасовано кримінальну відповідальність за діяння, вчинене особою (п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК). Тут не завадило б зробити уточнення стосовно того, що зроблений висновок не стосується випадків вчинення діянь, що як раніше, так і тепер визнаються кримінально протиправними. Адже ухвалення Закону від 14 липня 2020 р. призвело до часткової декриміналізації діянь (або, як правильно пише дисертант, «декриміналізації значного масиву діянь»), передбачених попередньою редакцією ст. 203-2 КК.

У положеннях, які висуваються на захист, основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого чинною редакцією ст. 203-2 КК, автор називає «суспільні відносини, покликані гарантувати дотримання встановленого законом порядку зайняття господарською діяльністю у сфері організації та проведення азартних ігор і лотерей» (с. 12–13). Водночас на с. 220 здобувач вважає такий підхід безспірним лише стосовно перших двох форм об'єктивної сторони складу зазначеного посягання.

Заперечуючи можливість інкримінування у певних випадках ст. 368 КК працівнику правоохоронного органу, який здійснює «кришування» незаконного грального бізнесу, дисертант пише, що вигода, яка носить нематеріальний

характер, не підпадає під ознаки неправомірної вигоди як предмета злочину, передбаченого згаданою статтею КК (с. 78). Однак в антикорупційному законодавстві України (включаючи КК, див., зокрема, примітку його ст. 364-1) втілено підхід, згідно з яким неправомірною вигодою визнається все те: а) чим можна підкупити відповідного суб'єкта (або віддячити йому) і здійснити на нього вплив шляхом надання будь-яких благ і послуг незалежно від того, мають вони майнові чи немайнові властивості; б) що має цінність в очах того, хто її одержує, та задовольняє найрізноманітніші потреби, бажання і примхи людини. Інша справа – наскільки такий законодавчий підхід затребуваний наразі правозастосувачами.

Назва підрозділу 1.1 «Підстави та приводи криміналізації діянь, передбачених статтями 203-2 та 365-3 КК України» не зовсім точно відбиває його зміст, оскільки у цій структурній частині дисертації наводиться з-поміж іншого обґрунтування її назви і структури, висловлюються міркування про зміст і співвідношення криміналізації та декриміналізації, аналізується відповідна судова практика. Відтак при підготовці (за результатами захисту кваліфікаційної наукової роботи) монографії варто буде або відшукати вдалішу назву зазначеного підрозділу, або подумати над удосконаленням структури праці.

Зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на високий науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем, і лише підтверджують складність і злободенність досліджуваної Є. Драчевським проблематики.

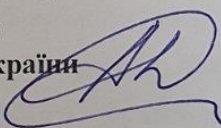
Висновок. На підставі викладеного вважаю, що дисертація «Кримінально-правова охорона господарських відносин у сфері організації і проведення азартних ігор та лотерей» є кваліфікаційною науковою працею, яка містить положення, що мають істотне значення для кримінального права, а саме досліджено сучасний стан і перспективи кримінально-правової охорони встановленого порядку здійснення господарської діяльності з організації та проведення азартних ігор та лотерей, на підставі чого запропоновано виважений

варіант вдосконалення кримінального законодавства України і практики його застосування.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» і вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2016 р. № 261 із змінами, Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 із змінами. Автор дисертації – Євгеній Драчевський – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Опонент:

завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем попередження, припинення
та розслідування кримінальних правопорушень
територіальними органами
Національної поліції України
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

 Олександр ДУДОРОВ

Підпис Олександра Дудорова засвідчую

Підпис Олександра Дудорова О.О. засвідчую